ODKLONSKOST IN DRUŽBENI NADZOR
OPREDELITEV KONFORMNOSTI IN DEVIANTNOSTI
KONFORMNO obnašanje je obnašanje, ki je v skladu z normami in pričakovanji določene družbe ali družbene skupine. Komfornost je lahko posledica ponotranjenja norm in vrednot in tudi težnja da bi se izognili negativnim sankcijam ali bili deležni pozitivnih sankcij.
DEVIANTNO ravnanje pa je ravnanje ki krši družbene norme in s tem odostopa od zahtev in pričakovanj določene družbe ali družbene skupine. V tako opredeljeno deviantnost lahko uvrščamo zelo različna ravnanja- dejanja ki jih lahko razdelimo na 3 sklope:

1. KRŠENJE NEFORMALNIH NORM: (pijančevanje,klošarstvo, homoseksualnost,samomorilstvo). Družbeno okolje je lahko tolerantno do drugačnosti lahko pa se odzove z ostrim obsojanjem. Posamezniki, ki so drugačni(izstopajo) so stigmatizirani. Stigma pomeni pečat. Taki posamezniki so negativno zaznamovani in dojeti kot manjvredni. Stigmatizacija ima vedno za posledico socialno distanco.
2. KRIMINALNA DEJANJA so dejanja ki so z zakonom opredeljena kot kazniva in so zanje vnaprej predpisane sankcije(denarna,zaporna kazen).
3. IZJEMNA RAVNANJA KI so na splošno ričakovana in pozitivno sankcionirana vendar se določeni družbeni skupini zdiji pretirana. Do tega lahko pride ko posameznik spoštuje norme bolj dosledno kot se ostalim v skupini zdi to potrebno

DRUŽBENA IN KULTURNA POGOJENOST DOJEMANJA IN OPREDELJEVANJE DEVIANTNOSTI
Moderne družbe so heterogene ali diferencirane. To pomeni da so sestavljene iz različnih skupin in kategorij (npr. Etnične,rasne). Posledica te heterogenosti je kulturna pluralnost. Posamezne skupine namreč izoblikujejo svoja pravila in vrednote. Zaradi te kulturne pluralnosti meja med konfortnim in deviantnim ravnanjem ni tako jasna in nedvomna. Dejanje ki bo v enem družbenem okolju dojeto kot deviantno. Obstajajo tudi nesoglasja katera dejanja bi bilo treba inkriminirati in obratno katera prepovedana dejanja bi bilo treba dekriminirati. Predmet nesoglasij je tudi strogost kazni. Malo je zakih dejanj ki bi bila vedno in povsod prepovedana(incestt). Dojemanje in opredeljevanje deviantnosti je vedno družbeno in kulturno opredeljeno. Nasplošno lahko rečemo da je odvisno od naslednjih dejavnikov oz okoliščin:

1. V KATERI DRUŽBI JE BILO DEJANJE STORJENO: poligamija,poliginija(moški z več ženami), poliandrija(ženska z več moškimi)
2. OD ČASA V KATEREM JE BILO TO DEJANJE STORJENO: nekoč prepovedano danes dovoljeno, telesna poškodba(v šoli) in homoseksualnost.
3. OD TEGA KDO JE TO DEJANJE STORIL: alkohol(mladi in stari), pri nas je deviantno če ženska zanemarja družino namesto kariere
4. OD KONKRETNIH OKOLIŠČIN: deviantnost je relativvna

DRUŽBENI NADZOR ALI SOCIALNA KONTROLA
Družbeni nadzor je množica mehanizmov, postopkov in sredstev v obliki sankcij. Katerih cilj je zagotoviti konkordno obnašanje. Razlikujemo dve vrsti družbenega nadzora: FORMALNI ODNOS in NEFORMALNI ODNOS

FORMALNI DRUŽBENI NADZOR
To je uradni državni nadzor, ki temelji na pravnih normah. S pravnimi normami so prepovedana dejanja že v naprej določena, prav tako so vnaprej določene tudi sankcije. Izvajajo ga inštituvije ki so za to posebej določene in specializirane. Tos o počicija, sodišča, tožilstva, različne inšpekcije,... ljudje ki izvajajo formalni nadzor so zato posebej šolani in strokovno usposabljeni, nadzorovanje je njihova poklicna dejavnost. Temelj formalnega nadzora je oblast. Kaznovanje je eden od načinov v katerem se doseže spoštovanje formalnega nadzora. V preteklosti je kaznovanje potekalo javno. Uporabljali so telesne in smrtne kazni. Namen kaznovanja je bilo maščevanje in zastraševanje. V sodnih družbah kaznovanje ne poteka v javnosti. Namen kaznovanja ni več samo maščevanje in zastraševanje ampak tudi resocializacija. V mehanizme formalnega nadzora so vključene tudi institucije katerih osnovni namen ni nadzor. Te institucije so: 1. CENTRI ZA SOCIALNO DELO, ki zbirajo in posredujejo podatke o okoliščinah v katerih je nekdo storil kaznivo dejanje. Sodelujejo v procesu resocializacije.
2. PSIHIATRIČNE USTANOVE ugotavljajo duševno stanje storilca kaznivega dejanja, kajti zmanjšana prištevnost zmanšuje kazensko odgovornost. Sodelujejo v procesu resocializacije.
3. STROKOVNJAKI Z RAZLIČNIH PODROČIJ pedagogi, sociologi, psihologi,... nudijo pomoč deviantnim osebam.
Formalni nadzor deluje samo z svojo prisotnostjo in z vzbujanje občutka nadzorovanosti. Formalnemu nadzoru niso podvrženi in dosegljivi vsi ljudje enako. Bolj so nadzorovani nižji sloji, rastne in etnične manjšine, tujci,... tudi kriminal nižjih slojev je lažje ugotoviti kot kriminal belih ovratnikov. Nekateri menijo da je formalni nadzor neučinkovit pri preprečevanju kriminala, hkrati tudi drag. Drugi pa so prepričani, da njegov namen ni preprečevanje kriminala ampak nadzorovanje in discipliniranje podrejenih. In da je glede tega učinkovit. To dokazujejo uradnje statistike o kriminalu ki kažejo na povezanost med kriminalom in pripadnostjo nižjih slojev. Učinkovitsot formalnega nadzora ni odvisna samo od tistih ki ga izvajajo ampak tudi od žrtev kaznivih dejanj oz do njihovega sodelovanja kajti le manjši del kriminala odkrije policija neposredno. Žrtve kaznivih dejanj pa ne vedno prijavijo zločinca. Zakaj ne prijavijo: straha, sramu, nezaupanja v formalen odnos.

NEFORMALNI DRUŽBENI NADZOR
Temelji na neformalnih normah(nenapisana pravila). Neformalni nadzor je bolj učinkovit od formalnega. Zanje je značilna nenehna nadzorovanost in takojšnje ukrepanje ob kršenju norm. Ta nadzor poteka v vsakdanjem življenju ko drug drugega nadzorujemo in omejujemo. Vsi izvajamo ta nadzor in vsi smo nadzorovani. Razmerje med obojim pa ni pri vseh ljudeh enako. Odvisno je od položaja posameznika v skupini in družbene močo. V mehanizme neformalnega nadzora so poleg negativnih sankcij vključene tudi pozitivne sankcije. Neformalnega nadzora pogosto ne zavedami in ne čutimo. Neformalni nadzor je lahkot udi krut(izobčenje, pretepanje, linčenje). Značilen je predvsem za primarne skupine(družina). Sredstva tega nadzora so tudi množični mediji(tv radio) saj nam vsak dan sveginirajo kako naj se obnašamo, mislimo, govorimo, oblečemo, kakšno frizuro naj imamo. Neformalni nadzor poleg formalnega izvaja tudi država oz politika ki si poskuša ljudi ideološko podredit.

RAZLIČNE TEORIJE DEVIANTNOSTI
TEORIJA STRUKTURNE NAPETOSTI
Razvil jo je robert merton. Gre za funkcionalistično teorijo. Robert merton izhaja iz funkcionalistične predpostavke, da vsaki družbi obstaja vrednotni konsenz ali vrednotno soglasje. To pomeni da so temeljne vrednote skupne vsem članom družbe. Nimajo pa vsi člani družbe enakih položajev v družbeni strukturi, zato nimajo enakih možnosti za dosego teh skupnih ciljev, vrednot. Razkorak med vrednotami oz cilji na eni strani in možnostmi oz sredstvi njihovo doseganje imenuje strukturna napetost. V ameriški družbi je temeljna vrednota uspeh, uspeh pa se meri z bogastvom. Prevladuje prepričanje da vsakdo lahko doseže te cilje. V ameriški družbi so cilji pomembnejši od sredstev za dosego ciljev. Zaradi tega so ljudje pripravljeni uporabiti tudi nezakonita sredstva. Posledica tega je anomija (stanje brezpravnosti)-pravila ne delujejo več. Ker ljudje ne upoštevajo pravil je visoka stopnja deviantnosti. Posamezniki se na različne načine prilagajajo strukturni napetosti oz različno reagirajo. Način reagiranja posameznmika je odvisen od njegoveega položaja v družbeni strukturi. Robert merton razlikuje 5 različnih načinov prilagajanja strukturni napetosti(reagiranja).

1. KONFORMIZEM: sprejemanje ciljev in tudi zakonitih(družbeno sprejemljivih) sredstev za dosego ciljev z dovoljenimi sredstvi. Tako bojo najvrjetneje ravnali pripadniki višjih družbenih slojev,
2. INOVACIJA: gre za sprejemanje ciljev in zavračanje zakonitih sredstev. Tako bo najvrjetneje ravnal nižji sloj, kajti oni imajo najmanjše možnosti da bi uspeli po zakoniti poti. Po tej poti bodo šli zato ker imajo manj možnosti, zato ker so slabo socializirani.
3. RITUALIZEM: zavračnje ciljev in sprejemanje zakonitih sredstev. Takešen način reagirajo je znaličen za nižji srednji razred. Pripadniki tega razreda nimajo položajo, da bi po zakoniti poti obogateli, so dobro specializirani, zato ne kršijo norm, ker nemorejo doseči ciljev po zakoniti poti, ciljem se odpovedo.
4. UMIK ali UBEŽNIŠTVO: gre za zavračnje ciljev in sredstev. To zavračajo ubežniki. Ubežniki so npr alkoholiki, narkomani, klošarji,... gre za ljudi ki niso uspeli doseči ciljev so propadli.
5. UPOR: uporniki so tisti ki zavračajo cilje in sredstva vendar za razliko od ubežnikov si postavijo svoje cilje, vendar te cilje poskušajo doseči na nelegalen način (teroristi)

SUBKULTURNE TEORIJE DEVIANTNOSTI
Večinoma razlagajo kriminal mladostnikov nižjih slojev. Teorija strukturne napetosti je doživela številne kritike. Kritikom se je zdela najbolj sporna predpostavka vrednotbega konsenza. Sporno je zato ker so moderne družbe heterogene, so sestavljene iz različnih skupin, ki izoblikujejo svoja pravila in vrednote. Te subkulturne vrednote in norme so lahko v nasprotju z vrednotami, normami dominantne kulture. Deviantnost je posledica nasprotja med subkulturami in normami in vrednotami dominantne kulture. Na osnvi teh spoznanj so se izoblikovale različne subkulturne teorije deviantnosti. Te teorije se ukvarjajo s proučevanjem deviantnega vedenja mladostnikov iz nižjih družbenih slojev. So omejene na eno vrsto kriminala fantov oz mladostnikov.

COHENOVA TEORIJA DEVIANTNOSTI
Naslov njegovega dela je prestopniški fantje, nastala je v 50.letih 20 stol. Ukvarja se z proučevanjem mladostniškega kriminala deviantnosti. V tej študiji pojasnjuje prestopništvo mladostnikov iz nižjih slojev kot reakcijo na vrednote dominantne kulture. V vrednote dominantne kulture so vrednote premožnega srednjega sloja, ki se uveljavljajo kot splošne vrednote. Tudi fantom iz delavskega razreda so posredovane vrednote dominantne kulture. Vendar pa imajo tej mladostniki malo možnosti da bi jih dosegli. V šoli so neuspešni ker je šolski sistem prilagojen življenskim razmeram in kulturi srednjega razredda. Ker so v šoli neuspešni nemorejo izboljašti svojega družbenega položaja ali statusa.

Posledica tega je doživljanje statusne frustracije(nezadovoljstvo). Problem frustracije rešijo tako da zavržejo norme in vrednote dominantne kulture oz svojo subkulturo. Vrednotijo tisto kar dominantna kultura najbolj obsoja. Ta deviantna subkultura jim nudi možnosti da se uveljavijo. V njihovem obnašanju je opazna zloba. Pri prestopništvu fantov iz nižjh slojev je kolektivan reakcija na norme in vrednote dominantne kulture.

INTERAKCIONISTIČNA TEORIJA= TEORIJA ETIKETIRANJA (OZNAČEVANJA)
Predstavnik te teorije je H becker, v svojem delu z naslovom OUTSIDERS. Ta teorija izhaja iz predpostavke da deviantnosti kot objektivnega dejstva ni. Neko dejanje postane deviantno takrat ko ga drugi kot takega dojamejo in označijo. Predstavnike te teorije zanima proces označevanja(etiketiranja). To je okoliščina v kateri je nekdo označen kot devianten. Predstavniki te teorije razlikujejo med primarno in sekundarno deviantnostjo. PRIMARNA DEVIANTNOST tvorijo deviantna gibanja, ki niso bila javno etikirana/označena. Ta tip/vrsta deviantnosti se jim ne zdi tako pomembna ker ne vpliva na to kako se bo posameznik dojemal in ne vpliva na njegov status. SEKUNDARNA DEVIANTNOST: ko pa je nekdo javno označen kot devianten pa nastanejo pogoji za sekundarno deviantnostjo. Etiketa postane glavni status(narkoman). Vsi ljudje reagirajo do te osebe glede na njegov staus. Etiketirane osebe okolje izloča, jih potiska na obrobje, jih zavrača. Na ta način jih prisili da se priključijo sebi podobnim torej deviantni skupini. V deviantni skupini se izoblikuje deviantna subkultura. V njej dokončno izoblikuje deviantno indentiteto. To pomeni da se začne dejansko tako obnašati in se tudi počuti tako. Okolje ga prisili k temu da se tako obnaša. Po tej teoriji družba ustvarja deviantnost. Etiketirani niso vsi ljudje enako. Etikete dobijo predvsem nižji sloji rasne in etnične manjšine (ljudje ki imajo manjšo družbeno moč). Etiketirani niso samo tisti ki so storili kaznivo dejanje ampak se etikete dajejo tudi na osnovi stereotipov. Stereotip je subjektivna predstava ljudi.

KONFLIKTNA TEROIJA
Ta teorija se ukvarja z vprašanjem družbene moči, posameznik in skupine imajo različno družbeno moč. Največjo družbeno moč imajo tisti ki posedujejo in kontrolirajo produkcijska sredstva. To je razred lastnikov kapitala. Ta sloj sprejema/oblikuje zakone. Zato je razumljivo da so zakoni oblikovani tako da ščitijo njihove interese. Kot deviantno bo opredeljeno tisto kar te interese zavarovane z zakoni ogroža. Po tej teoriji zakoni niso nevtralni. Če so zakoni nevtralni pa se selektivno uporabljajo. V zaporih se znajdejo predvsem pripadniki nižjega sloja, čeprav je njihov kriminal s primerjavo kriminala višjega sloja minimalen. Ti marksistični sociologi preučujejo tudi odnos med vladajočim razredom in organziranim kriminalom.(npr v 30 letih 20st so ameriške korporacije general motors najemla gangsterje da bi dlavcem preprečili organiziranje sindikatov). Nekateri marksistični sociologi pravijo da je organiziran kriminal povezan z vodilnimi ljudmi v gospodarstvu in politiki. Tako je vsak boj ki ga država napove organiziranemu kriminalu le zavajanje javnosti. Po tej teoriji kapitalistični sestem poraja kriminaliteto. Kapitalizem je zelo tekmovalensistem. Tisti ki izgubljajo ustvarjajo frustracije. Vsak v tem sistemu poskuša dobiti tisto kar glede na svoj razredni položaj lahko dobi. Tudi s kaznivimi dejani po tej teoriji je kriminal razširjen med vsemi družbenimi sloji.

KRIMINAL BELIH OVRATNIKOV
Tu gre za kazniva dejanja ljudi ki zasedajo visoke položaje. Ta kriminal vključuje podkupovanje, kršenje profesionalne etike med zdravniki in odvetniki, zloraba patentov in zščitnih znamk, kršenje prepisov o varstvu pri delu, lažno prikazovanje v reklamah. Uradne statistike o kriminalu kažejo da je tega kriminala malo. Razlogi so: 1 RAZLOG: težko ga je odkriti še posebej ko gre za kazniva dejanja ko žrtve ni. Ni oškodovanca (podkupovanje)
2 RAZLOG:če taka kazniva dejanja odkrijejo storilce redko kdaj kazensko preganjajo (kršenje profesionalne etike). 3 RAZLOG: če pride do kazenskega pregona si lahko zaradi uglednega ekonomskega položaja privoščijo najboljše odvetnike; lahko se oprejo na politično vez. 4RAZLOG: svoja dejanja lahko prikažejo kot nujen ukrep, ki so ga izsilile objektivne ekonomske razmere.

DRUŽBENA STRUKTURA
OPREDELITEV
S pojmom družbena struktura označujemo relativno stabilne sisteme družbenih odnosov družbenih status, vloh, skupin, organizacij in institucij v katerih rodijo in socializirajo(šola družina). Družbena struktura torej pomembno opredeljuje in določa družbeno življenje posameznikov. Vendar pa ljudje nismo samo produkt družbene strukture v kateri živimo. Ljudje s svojim delovanjem povratno vplivamo na strukturo družbe v kateri živimo

DRUŽBENI ODNOSI
Za vzpostavitev družbenega odnosa, morata biti izpolnjena 2 pogoja:

1. družbeni stik oz. interakcija med posamezniki ali skupinami
2. komunikacija oz. sporazumevanje s pomočjo verbalniih in neverbalnih simbolov.

Družbeni odnosi so razporejeni v določen sistem kot je npr šola. Družbeni odnos je odvisen od vsakokratnega ravnanja posameznikov v posameznih situacijah. Kljub temu lahko ugotovimo posebne značilnosti določenega odnosa ki določa njegovo vsebino. Po obliki lahko ločimo 2 vrste družbenih odnosov:

1. ZDRUŽEVALNI ali KONJUKTIVNI ODNOS
a) ODNOSI KOOPORACIJE ali SODELOVANJA-posamzniki sodelujejo da bi dosegli skupni cilj
b) ODNOSI AKOMODACIJE ali PRILAGAJANJA- posamezniki sodelujejo vendar je to sodelovanje manj intenzivno, ker obstajajo določene razlike med posamzniki.
c) ODNOSI ASIMILACIJE- prevzamemo kulturo druge skupine. Gre za odrasle pri katerih posamezniki izgubljajo svoje skupine in prevzamejo značilnosti druge skupine(priseljenci)

2. DISJUKTIVNI ODNOS
a) ODNOSI TEKMOVANJA- posameznik si prizadeva da bi dosegel nek cilj ki ni vse enako dosegljiv(kdo do najboljši v razredu)
b) ODNOSI NASPROTOVANJA-posamezniki skučšajo preprečiti drug drugemu da bi dosegli svoje cilje vendar ne težijo k uničenju nasprotnika
c) KONFLIKTNI ODNOSI- posamzeniki poskušajo nasportnika popolnoma onemogočiti ali ga odstraniti.

DRUŽBENI POLOŽAJI/STATUSI
V modernih razvitih družbah imajo posamezniki večje število družbenih položajev. Tem položajem pravimo tudi statusi. V sociološkem smislu označujemo z družbenim statusom tudi različno vrednotene in mangirane družbene položaje. Rangirani so na osnovi ekonomskih dobrin družbenega ugleda in družbene moči. Statusi so družbeno in kulturno opredeljeni. To pomeni da jim družba /kultura pripisuje višjo ali nižjo vrednost.
Ločimo 2 osnovna načina oblikovanja družbenega statusa:
1. prepisani statusi so določeni že z rojstvom in jih posameznik ne more spreminjati. Pripisan status je bil značilen predvsem za tradicionalne družbe(fevdalizem). Tudi v modernih družbah je še vedno pomemben. V modernih družbah vplivajo na prepisane statuse naslednji dejavniki: **etnično in rasno poreklo**(v modernih družbah v katerih prebivajo pripadniki različnih etničnih in rasnih skupin je značilna etnična stratifikacije/slojevitost. Gre za to da imajo pripadniki različnih etničnih in rasnih skupin različen družbeni status v slo-romi), **družinsko poreklo** (glede na dohodek služba staršev), **spol** (v nekaterih kulturah imajo ženske nižji status od moških. Spola imata v mnogih družbah in kulturah različen status. V modernih družbah sta vsaj formalno enakopravna), **verska pripadnost (**pripadniki večinske veroizpovedi imajo višji družbeni status. Ta položaj je dan ob rojstvu, na neknačin ga podedeujemo)
2. pridobljeni družbeni statusi pa so tisti na katere lahko posameznik vpliva in jih v življenju lahko tudi spreminja. To je odvisno od ambicioznosti in izbire posameznika. Pripadniki višjih slojev imajo lažji dostop do izobrazbe, uglednega poklica,in dobro plačanih zaposlitev. Najpomembnejša dejavnika pridobljenega statusa sta izobrazba in poklic vendar vsi nimajo enakih možnosti. Pripadniki skupin ki imajo nižji pripisan status morajo ponavadi vložiti bistveno več truda za dosego višjega cilja. Vsaka oseba zaseda številne družbene položajw(pripisane in pridobljene). Ti položaji se med seboj pletajo in tvorijo življenski status. Ključni status je glavni status. Za večino ljudi je glavni status poklicni. Po določenih zunanjih znakih-statusnih simbolih prepoznamo posameznikov status. Primer: materialne dobrine(hiša avto jahta), način preživljanja prostega časa in počitnic, druženje s pomembnimi ljudmi

DRUŽBENE VLOGE
So tesno povezane z družbenimi položaji oz statusi. Družbena vloga je celota norm in pričakovanih vzorcev vedenja, ki se povezujejo z določenim statusom. Družbeno vlogo sestavljajo številne norme, ki določajo obnašanje ali ravnanje osebe na določenem položaju. Igranje družbenih vlog vključuje družbene odnose. Kar pomeni da posameznik igra svojo vlogo v odnosu do drugih vlog. Vloge vnašajo v družbeno življenje red in predvidljivost(npr. Učitelj in dijak vstopata v interakcije preko svojih vlog se zavedata kaj moreta storiti in kako bosta to storila.). ker vsakdo od njiju pozna tudi vlogo drugega lahko predvidevata in razumeta delovanje drug drugega. Prenšanje in razumevanje družbenih norm in prevzemanje vlog pri konkretnih posameznikih poteka v okviru socializacijskega procesa. V tem procsu mora posameznik do določene mere ponotranjiti številne norme in z njimi povezane vloge. To pomeni da so ta pravila postala sestavina naše osebnosti. To je da delovanje vsake družbe zelo pomembno saj bi v nasprotnem primeru prišlo do razpada družbe. Po drugi strani pa so v dejanskem življenju ves čas prisotni tudi procesi zavračanja določenih vlog in oblikovanje novih vlog. Nobena družba se nebi mogla razvijati če bi vsaka generacija samo prevzela obstoječe ne da bi dodala kaj novega. Pri igranju vlog prihaja do napetosti in konfliktov.

KONFLIKT ZNOTRAJ VLOGE se pojavi takrat ko oseba igra takšno vlogo, ki lahko v danih okoliščinah vključuje nasprotna pričakovanja.

KONFLIKT MED VLOGAMI do tega pride takrat ko mora oseba igrati 2 ali več vlog hkrati vendar te vloge vsebujejo različna in tudi nasprotujoča si pričakovanja glede ustreznega ravnanja(težko je hkrati igrat vlogo uspešne poslovne ženske in vlogo skrbne mame)